Мотивиранена касационни решения по граждански дела*

Н. Н. Икономов**

Анотация: Авторът разглежда въпроса дали Върховният касационен съд трябда да излага мотиви по фактите, освен по правото в касационните решения. Авторът констатира, че често касационните жалби съдържат оплаквания за извращение на доказателствата или необсъждане на доводи и доказателства. Когато се произнася по такива оплаквания, ВКС не формира практика, която спомага да еднообразното тълкуване на закона и за създаване на съдебна практика. Ето защо с допълнение на Закона за гражданското съдопроизводство от 1934 г. е предвидено, че в в съобразителната част на решението ВКС излага само своите съществени правни съображения за уважаване или неуважаване на касационните оплаквания. Авторът приветства допълнението, според което ВКС не е длъжен да излага мотиви за фактическите си констатации в касационното решение, което позволява да не се отклонява от своята конституционна задача.

Ключови думи: Върховен касационен съд, касационни решения, мотиви, мотивиране, фактически констатации, правни съображения, касационни жалби, точно и еднакво приложение на закона.

Какво трябва да съдържат мотивите на едно касационно решение, се определя от чл. 531 ЗГС: 1) кратко изложение на обстоятелствата на делото и на касационните поводи и 2) изложение на съображенията на съда.

А какво трябва да съдържат тия съображения, е казано в новата алинея от 1934 г., а именно: в съобразителната част на решението Касационниятсъд излага само своите съществени правни съображения за уважаване или неуважаване на касационните оплаквания.

Значи, с други думи, Касационинят съд излага в мотивите на решението си само: правни съображения и то съществени съображения, следователно, той не е длъжен да излага неправни съображения, каквито са фактическите съображения и не-съществените съображения, каквито са тия, които подкрепят главните, съществените съображения, но и без които решението остава мотивирано и затова не са необходими.

С тая нова алинея се постановява един начин на мотивиране касационните решения, различен от тия на решенията по същество и различен от начина на мотивиране касационните решения преди това, когато съдът е бил длъжен да изложи изобщо съображенията си.

Сега обаче се искат само правни съображения и само съществени правни съображения.

1. Правни съображения

По стария текст на чл. 531 ЗГС, без новата алинея от 1934 г., Касационният съд е бил длъжен да изложи съображенията си, както това е длъжен да направи и съдът по същество. А в понятието съображения на съда се включват еднакво както фактическите му съображения, така също и правните му съображения за приетото за установено по

---

* Публикувано във „Съдийски вестник“, г. XXII (1941), № 10.

**Подпредседател на Софийския апелативен съд до 1933 г. Съдия от Върховния касационен съд (1933-1946). След пенсионирането си през 1946 г. адвокат. Дългогодишен сътрудник и член на редколегията на сп. „Съдийски вестник“.

делото и за приложението на закона. И затова и Касационният съд е бил дължен да изложи както фактически, така и правни съображения за постановеното от него решение.

Съдийската дейност при издаване на решението се включва, в три основни операции: констатация на фактите и обстоятелствата по делото, квалификация на тия факти и обстоятелства и най- после приложението на закона към така констатираните и квалифицирани факти и обстоятелства.

За целта тая дейностсъдът по същество е длъжен да изложи съображения в мотивите на решението си. Тия съображения са, на първо място, фактически, отнасящи се до констатация на фактите – кои отфактическите твърдения на странитесъдът приема за верни и кои за не верни и защо приема това, а на второ място – правни, отнасящи се до квалификацията на фактите и обстоятелствата по делото и приложението на закона. Затова, в мотивите на съда по същество, трябва да се съдържат както фактически, така и правни съображения за уважаване или отхвърляне на иска.

Касационниятсъд обаче с новата алинея не е задължен да дава фактически съображения за издаденото от него решение. Според чл. 531 ЗГС, който определя какво трябва да съдържат мотивите на едно касационно решение, не изисква да бъдат изложени в неговата съобразителна част фактически съображения, а само правни съображения и то само съществените правни съображения.

Като се има предвид основното начало, на което е поставено касационното обжалване и целите изобщо на Касационниясъд, ще се помисли, че съвсем естествено е да не се изискват от Касационниясъд фактически съображения, защото той изобщо не се занимава с фактите по делото. Той само следи доколко към суверенно констатираните от съда по същество факти и обстоятелства е правилно изпълняван и приложен законът и наблюдава за точното и еднообразно приложение на законите.Съвсем очевидно е при това положение, че съображенията, които той изказва, не могат да не бъдат само правни, щомсамо с чисто правна дейност той се занимава.

Обаче, по изключение, за жалост много разширено от нашата съдебна практика, Касационният съд, за известни случаи, е длъжен да познава фактите и обстоятелствата по далото и сам да проверява, за да може да отговори на допустими от закона касационни поводи: когато са направени оплаквания за необсъждани данни по делото или пък за изопачаване на данни по делото. И в двата случая, за да провери Касационниятсъд има ли необсэждане, има ли извратяване, е длъжен да извърши една фактическа проверка по делото, за да може да отговори на оплакването – е ли фактически оправдано, или не е оправдано.

По-голямата част от касационните поводи на касационните жалби, които се подават на нашия ВКС, са от фактическо естество. Особено по тъй наречените горски дела.По тях оплакванията, с малки изключения, са за необсъждане или за извратяване на данни по делото, правни въпроси рядко се поставят. Но същото е и по другите дела. Правните поводи са много малко в сравнение с останалите – фактическите; необсъдени показания на свидетеля, вещо лице, доводи, извратени показания на свидетели, на скицата на огледа, на писмен документ и пр.и пр.

Касационниятсъд, за да провери основателността на подобни оплаквания трябва да изследва фактическата обстановка, на която се основава оплакването – да провери обсждени ли са в мотивите на решението показанията на даденсвидетел, извратени ли са показанията на друг свидетел и пр.и пр. В цялата дейност на Касационния съдв тия случаи няма нищо правно и е чисто фактическа проверка на факти и обстоятелства по делото.

Във всички тия случаи, след надлежна проверка Касационният съдще отговори на поставените му оплаквания и за разрешението, което ще даде, има своите

съображения за уважаване или за отхвърляне, защото той е длъжен да разреши всички поводи, правни и фактически, но той е длъжен да изложи в съобразителната част на решението си само правните, но не и фактически съображения.

Това правило произтича от новата алинея на чл. 531 ЗГС, според която Касационниятсъд излага само своите правни съображения и то тия, които са съществени за уважаване или за неуважаване на касационните оплаквания.От тоя текст на закона е много ясно, че Касационният съдне е задължен да излага фактически съображения за уважаване или неуважаване на касационни оплаквания.А такива са всички съображения, отнасящи се до оплакванията за необсъждане или за изопачаване на данни по делото.Дали съдът по същество е обсъдил дадено доказателство или даден довод, дали той е изопачил едно доказателство или някой довод или пък друга някоя данна по делото – това са въпроси, за разрешението на които може да се мотивира само с фактически съображения, но не и с правни.Тия фактически съображения за уважаване или отхвърляне на касационните поводи от чисто фактическо естество, Касационниятсъд не е длъжен да излага в мотивите си.

Новата алинея на чл.531 ЗГС прокарва една голяма реформа, която остава неоценена и незабелязана.Знае се от всички, че благодарение на изобилното число на касационните поводи от чисто фактическо естество, които се сервират прекомерно на Касационниясъд, той се приравнява едвали не на съд по същество, нещо като трета инстанция по съществото.Това злоупотребление с тоя вид оплаквания измества ролята и значението на Касационниясъд, понижава неговия престиж, и подкопва неговото предназначение, но това е фактическото положение.

Касационният съд е претрупан с една излишна и ненужна от гледна точка на неговото предназначение работа, която не дава възможност на съдиите да съсредоточат вниманието си върху тълкуването на законите и постигане еднообразно приложение на законите, което е тяхното предназначение.

Целта на тая алинея на чл. 531 ЗГС е да облекчи Касационниясъд от една работа, която не е негова и която, ако по изключение му се възлага, не трябва много снея да се претоварва. И понеже прекомерно се злоупотребява с фактическите касационни поводи, които без всякаква мярка се поднасят на Касационния съд и така го отвличатъ от прямата му работа, законодателт постановява, че по такива оплаквания Касационният съд няма да излага съображения, защо ги уважава, или защо ги не уважава.

Това постановление на закона е напълно съобразено с естеството на касационното обжалване и предназначението на Касационния съд. Касационният съд има за задача да наблюдава за точното изпълнение на законите и за тяхното еднообразно приложение. Той има за задача да постигне едно постоянно и еднообразно тълкувание на закона и затова той се занимава преди всичко с чисто правни въпроси и само като изключение му се възлага известна фактическа дейност, с която, обаче, той не създава съдебна практика, не спомага за еднообразното приложение на закона и затова тая му дейност не може да послужи на съдилищата за еднообразно приложение на закона. Поради това и съображенията, които той би дал по чисто фактическите оплаквания не могат да послужат за поука и ръководство за еднообразно тълкуване и приложение на закона.

Законът (чл. 535 ЗГС) постановява да се обнародват решенията и определенията на ВКС за всеобщо сведение и ръководство за еднообразно тълкуване и приложение на законите, но решения и определения по чисто фактически оплаквания не могат с нищо да спомогнат в това направление и затова не се губи нищо като не се дават съображения за решаването на фактически оплаквания, защото с тях не се дава тълкуване на закона

И фактическата дейност на Касационния съд е основана на закона – чл. 454 ЗГС По силата на тоя текстВКС има право да провери при оплакване дали съдът по същество се е основал на всички данни по делото и доводите на страните и то в техния истински, а не изопачен вид, но тая му дейност не е правна, а фактическа.

В кой случай е нарушен чл. 454 ЗГС, как трябва да се тълкува тоя член– това са правни въпроси и затова що се касае до тълкуването на тоя законен текст, съображенията на Касационния съд имат правен характер и той е длъжен да ги изложи когато, обаче, се касае да констатира има ли необсъждане, има ли изопачаване на данни по делото – отговорът на тоя въпрос не съдържа в себе си нищо правно, затова и съображенията са само фактически. Такива фактически съображения законът не задължава ВКС да излага. Задължава го да излага само съществени правни съображения, от което следва, че Касационният съд, не е длъжен да излага в съобразителната част на решението си съображение от чисто фактическо естество. А това значи, че Касационният съд, при разрешаване на един касационен повод от чисто фактическо естество, в мотивите на решението си не трябва да дава съображение защо уважава или не уважава тоя повод. Той е длъжен да ги обсъди и да ги разреши, но не е длъжен да се мотивира защо ги уважава или защо ги не уважава. Той следователно е длъжен само да отговори – има ли или не необсъждане, има ли или не изопачаване, но не е длъжен да обяснява защо приема че това е така.

2. Съществени правни съображения

С измененията, които се направиха в гражданската процедура през 1934 г. се прокарваше идеята между другото, да се облекчат съдилищата и съдиите от многото работа, за да се ускори правосъдието. Затова се позволи съдебните актове да се излагат накратко.

Така чл. 454 ЗГС в алинеята от 1934 г. е казано: в мотивите на решението, съдът излага *накратко* (к. м., автора) всички обстоятелства на делото и своята преценка на доказателствата и съществените доводи. Значи, освен че само съществените– съдията трябва да знае, кои са съществени и кои не – доводи е длъжен съдията да обсъжда и излага съображения за тях, но още всички свои обсъждания и преценки той е длъжен да изкаже накратко, но ясно и пълно.

Същата идея на краткост се прокарва и в чл. 531 ЗГС Касационниятсъд накратко е длъжен да изложи обстоятелствата на делото и касационните поводи, а в съобразителната част по решението да изложи сам съществените, не всички, а само съществените правни съображения.

Тая краткост, която законът изисква, обаче, не отменя нито постановленията на чл. 454 ЗГС, според които съдът по същество е длъжен да обсъди всички представени по делото доказателства и изложените от страните доводи – съществените доводи – нито пък тия на чл. 531 ЗГС, които задължаватКасационния съд да изложи съществени правни съображения за уважаване или неуважаване на касационните поводи. Всичко това съдилищата са длъжни да направят, но само че накратко. Те са длъжни да изложат всичко, което ги задължава законът, но в същото време, са длъжни да не излагат това, което законът не иска и което е излишно, несъществено, ненужно, без което решението пак ще бъде добре мотивирано.

А в инстанциите по същество в това най-много се греши: пише се много, надълго и широко, излагат се ненужни работи, поставят се непоставяни от страните въпроси и в края излиза едно предълго решение, което понякога се счита за гордост на автора – „Написах решение от 20 листа!“– но в което за голямо огорчение на Касационния съд, комуто е пратено решението по касационно обжалване, не се съдържа тъкмо това, което то по закона трябва да съдържа и това много обширно

аргументирано решение требва да бъде отменено, защото имало нужда още нещо да се пише по него, макар че е толкова дълго.

Краткото писане не е лесно – то предполага пълна яснота на поставените за разглеждане въпроси и на тяхното разрешение. Тая ясност пък позволява да се отговори ясно и да се отговори накратко.

Тая краткост се изисква и от касационното решение: когато един съществен мотив е достатъченда подкрепи решението, не е нужно да се излагат наред с него и други несъществени мотиви. За разрешаване на един правен касационен повод понякога могат да се изтъкнат множество съображения и да се поставят различни алтернативи, различни по сила и значение. Касационният съд е длъжен да не излага всички тия съображения – той е длъжен да изложи само съществените, тия които сами по себе си, без подкрепа на други съображения, са достатъчни да мотивират решението.

Касационният съд е най-авторитетното върховно съдебно учреждение – на него трябва всички да вярваме.Затова само едно единствено съображение, което той даде за своето решение, трябва да ни задоволи. Не е нужно, следователно, „да се събира от девет кладенци вода“, за да се мотивира разрешението на едно касационно оплакване – достатъчно е да се намери най същественото от съображенията и само то да се изложи вмотивите. Многото съображения вместо да засилят решението – ще го отслабят. Само едно, но съществено съображение, е достатъчно.

Изразът, който често се среща внякои касационни решения – но друг би бил въпросът – е съвсем неуместен в едно касационно решение. Няма защо да се поставят различни положения и алтернативи – достатъчно е да се отговори направо и точно на оплакването и един, но същественмотив.

Всяко едно оплакване има своя цел и съдържание – то е ограничено в рамките на касационния повод. Така ограничено и конкретно требва да му се отговори. На непоставени въпроси Касационният съд не е длъжен и не требва да отговаря. Той не може сам да си поставя въпроси, сам да заема известни положения и на тях да отговаря, казвайки: „Друг би бил въпросът.“ Един само е въпросът– тоя, съдържащ се в оплакването – друго няма за Касационния съд – нито може да му се поставя друг въпрос вън от него, нито сам той може да си го поставя.

Касационният съд трябва да отбягва да разрешава въпроси, несъдържащи се в оплакването, защото може по такъв начин да постанови инцидентно решения, които не са достатъчно обосновани и проучени. Съдещите се, за подкрепата на своята кауза понякога използват всичко и едно такова инцидентно решение може да постави в затруднение Касационниясъд.

Законът иска Касационният съд само съществени правни съображения да излага, а с това иска да облекчи неговата работа за да поощри неговата научно-правна работа, като я насочи към правна дейност, а не фактическа.

Касационният съдия не е нито теоретик-правник, за да пише подробно обосновани научно изложения, нито е повествувател, за да се иска от него да пише литературни произведения. Стига и напълно е задоволително от гледището на процесуалния закон, ако за всяко правно оплакване той може да изложи само съществени, задоволяващи правото съображения за уважаване или отхвърляне на оплакването.

Когато се касае за някое принципно решение, с което се установява нова юриспруденция или когато се изменя съществуващата, едно по-подробно и всестранно мотивиране не би било излишно, даже е нужно, но във всички останали ежедневни случаи достатъчно е това което законът иска – само съществени съображения.

В това отношение за пример може да се посочи начинът, по който френскитекасационни съдии пишат решенията си. Мотивите на техните решения се

включват всякога само в няколко пункта, започвайки винаги с израза: „като взе предвид…“ Когато се касае до решение по една и съща материя, ще се констатира даже, че едни и същи изрази и изречения се употребяват – като че ли едно от друго се преписват мотивите. По тоя начин се постига еднообразност не само в тълкуването, но още и в начина на мотивирането.

Само когато се издава някое принципно решение за пръв път се пишат подробни доклади от докладчиците, в които се излагат както обстоятелствата на делото, така и теорията и юриспруденцията по въпроса, обаче самото решение, което ще се вземе, е така също накратко написано както всички решения.

Благодарение на тоя еднообразен, кратък и ясен начин на мотивиране, решенията имат характер на правни правила, които се усвояват от юриспруденцията и с течение на дълго употребление, се превръщат в правни правила, които се прилагат като готови формули за еднаквите фактически случаи и това извънредно облекчава работата на съдиите, а от друга страна прави юриспруденцията ясна, непроменлива и лесно възприемлива отсъдилищата по същество.

Ето пред мен е Dalloz, Recueil periodique et critique, 1938 г. Прегледайте всички касационни решения едно по едно и ще констатирате:

Първо. Касационните жалби съдържат най-много по два касационна повода. У нас знаем, най-непретенциозната жалба съдържа по 3-4 повода, а „тежките“ касационни жалби – по 20-30, сподразделения, за които не достига нашата азбука.

Писачите на такива жалби намират във всяко изречение, даже и в запетаите на обжалваното решение касационен повод.

Второ. Решенията се мотивират много накратко. След като се излагат накратко обстоятелствата на делото – същността на спора и решенията на апелативният съд и касационният повод, дава се същественият мотив на решението. Така по решение 24.I.928. Д.Р.1.55 – същественият мотив по първото оплакване (второто е за нарушение на процесуалния закон) е: но като взе предвид, че ако за едно определено време или определена работа един господар поставя на разположение на друго едно лице своя слуга, в подчинение на когото се поставя слугата по силата на сключеното между тях съглашение, отговорността за действията на слугата, която по силата на чл. 1384,т. 3 C. Civ. (чл. 58, т. 3 ЗЗД) пада върху господаря, не се премества и не преминава върху временния господар, ако това не е уговорено в съглашението“.

След това, като констатира какапелативният съд е изтълкувал съглашението, заключва, че тълкуването волята на договарящите е в суверенната власт на съда по същество и затова отхвърля първото искане.

Тоя начин на мотивиране напълно отговаря на изискванията на нашия закон. 1) кратко изложение на обстоятелствата по делото и на касационните поводи и 2) изложение на съображенията на съда, като в съобразителната част на решението съдът изложи само своите съществени правни съображения.

С това постановление на закона трябва да се съобразяватсъдиите при мотивиране на касационните решения.